

*Рекомендації викладачам
щодо організації лекційних і
семінарсько-практичних занять
для студентів із особливими освітніми
потребами*

*Укладач - Зоряна Ленів,
канд. пед. наук, доцент кафедри професійної освіти
та інноваційних технологій ДВНЗ
«Прикарпатський національний університет імені
Василя Стефаника»*

УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ІНКЛЮЗІЇ:

I. Загальнодержавні умови запровадження інклюзії:

- Формування позитивної громадської думки щодо інклюзії на засадах гуманізму;
- Законодавча та нормативно-правова база;
- Навчально-методичне та матеріально-технічне забезпечення;
- Якісна підготовка кадрів для роботи в інклюзивному просторі на інтеграційних підходах.

II. Психолого-педагогічні умови забезпечення інклюзії:

- Внутрішня позитивна мотивація науково-педагогічних працівників і студентів
- Просвітництво університетської спільноти через поглиблення, систематизацію та інтеграцію спеціальних знань
- Реалізація особистісно орієнтованої взаємодії у системах “викладач – студент”, “ студент – студентський колектив”, “ студент – студент ”, “ викладач – студентський колектив”.
- Створення інноваційного середовища в ЗВО

III. Техніко-технологічні умови забезпечення інклюзії:

- Доступність інформаційна, універсальний дизайн, спеціальне технічне обладнання
- Мультидисциплінарний підхід
- Адаптація програм і навчальних матеріалів
- Індивідуалізація та диференціація освітнього процесу
- Діджиталізація
- Менторство і тьюторинг
- Коучинг і фасилітація

*Очевидно, за моє терпіння
Бог сліпій мені послав прозріння...
Є життя, а що не бачать очі, –
То не кожен має те, що хоче.
Т. Фролова*

*Студенти з порушеннями зору в
університетському середовищі*

Більшість осіб із порушеннями зору, які навчаються у ВНЗ, є *слабозорими* – сприймають довколишній світ за допомогою лінз, окулярів. *Незрячі* ж можуть розрізняти світлотіні, або бути тотально сліпими – взагалі не розрізняти змін освітлення чи контрастів.

Організація навчального середовища для слабозорих потребує спеціальної візуалізації та аудіалізації навчального матеріалу й дотримання відповідних санітарно-гігієнічних норм освітлення та вибору робочого місця, відповідно:

- *для кращого сприймання матеріалу з дошки, екрана необхідне додаткове штучне освітлення;*
- *варто використовувати додаткове індивідуальне освітлення, лупи, збільшувачі пристрої;*
- *збільшений шрифт у таблицях, роздаткових матеріалах;*
- *можливе використання жовтогарячого фону аркуша з чорним текстом для контрастності;*
- *студенту краще сидіти в центрі аудиторії (студент самостійно визначає відстань до викладача).*

Важливо підходити ближче до студента, щоб він не лише чув голос, а й бачив міміку, артикуляцію викладача! (якщо є залишки зору).

У роботі з незрячими студентами викладачеві необхідно:

- *попереджати про зміну свого положення переміщення в аудиторії;*
- *дотиком до плеча давати зрозуміти, що звернулись саме до цього студента;*
- *дозволяти йому використовувати записуючі пристрої (диктофони);*
- *оптимально використовувати підручники, написані шрифтом Брайля;*
- *більше часу необхідно відводити на практичне виконання завдань;*
- *на лекціях можливе конспектування рельєфно-крапковим письмом, що потребує більше часу;*
- *у приміщенні ЗВО місця можливого перебування слабозорого студента важливо маркувати випуклостями і жовтим кольором – дверні прорізи, пороги, першу та останню сходинки.*

Викладач не повинен стояти в приміщенні навпроти джерела світла! Пам'ятайте про дотримання техніки безпеки!

Під час дистанційного навчання всіх студентів активно застосовуйте презентації в Power Point, інформацію в Facebook-групах, на YouTube-каналах, тощо.

*Педагогіка повинна орієнтуватися
не так на недоліки чи хворобу,
як на норму та здоров'я,
що збереглися
Л. Віготський*

*Студенти з порушеннями функцій опорно-
рухового апарата в університетському
середовищі*

Більшість осіб із порушеннями опорно-рухового апарату, які навчаються у ЗВО, можуть переміщуватись самотійно або за допомогою супроводжуючих осіб, деякі – на візках.

Відповідно, в організації навчального процесу зі студентами з **розладами функцій опорно-рухового апарата**, зокрема з **церебральним паралічем**, насамперед, необхідно намагатись обладнати приміщення, тобто забезпечити **безбар'єрність**.

Церебральний параліч – це органічне ураження головного мозку, яке проявляється у різних порушеннях фізичного та психічного розвитку, може супроводжуватись порушеннями функції аналізаторів, розладами усного мовлення, тобто, можуть проявлятися недоліки в руховій, психічній чи мовленнєвій сферах. Відповідно:

- **бажано підготувати місце в аудиторії зі столом відповідної висоти;**
- **потрібно передбачити в аудиторії достатньо місця, щоб студент мав можливість змінювати позицію, сидячи у візку;**
- **вимикачі та розетки повинні бути розташовані на рівні, доступному студентові на візку;**
- **виробіть умовний сигнал для того, щоб студент міг виходити за потребою з аудиторії;**

- *врахуйте доступність до приміщень і аудиторій при складанні розкладу занять для груп, у яких навчаються такі студенти.*

У процесі організації лекційно-практичних занять необхідно враховувати психофізичні особливості студента, зокрема:

- *у студентів може бути ускладнена просторово-зорова орієнтація, спостерігаються проблеми із написанням конспектів.*

Рекомендовано використовувати комп'ютерні технології, диктофони та аудіолекції;

- *деколи перевтома може знижувати працездатність, цілеспрямованість, призводити до втрати інтересу повністю виконувати завдання, зниження успішності в навчанні.*

Варто дозувати навчальне навантаження;

- *у студентів можуть спостерігатися характерні недоліки пам'яті: незрілість механізмів довільної діяльності, знижений інтерес, слабка селективність, тому відомий навчальний матеріал вони можуть сприймати як новий, щойно почутий.*

Доцільно використовувати актуалізацію знань, відводити час на перечитування завдання перед тим, як його виконувати.

**Похвала та заохочення – ефективні методи
задля, здавалось би, незначних досягнень!**

*Доброта – мова,
на якій німі можуть розмовляти
і глухі можуть чути!*

К. Боуві

*Студенти з порушеннями слуху в
університетському середовищі*

Більшість осіб із порушеннями слуху, які навчаються у ВОЗ, є *слабочуючими*, усне мовлення сприймають за допомогою протезування слуховим апаратом або кохлеарним імплантом.

Нечуючі студенти використовують для спілкування жестову мову, що прийнята в Україні як офіційна мова нечуючих, відповідно для її ефективного навчання потрібен асистент – кваліфікований перекладач жестової мови.

Слабочуючі студенти можуть бути випускниками як спеціальних шкіл, так і загальноосвітніх. Якість сприйняття мовлення і володіння усним мовленням студента залежить від багатьох факторів. Зокрема, від ступеню втрати слуху, часу його втрати (за віковим показником), своєчасного надання дитині якісних корекційно-реабілітаційних послуг і психолого-педагогічного супроводу.

Випускники спеціальних шкіл володіють навичками читання з губ, або зоровим сприйманням усного мовлення (розуміють мовлення за видимими мовленнєвими рухами мовця), активно використовують міміко-жестикуляційну мову. Випускники загальноосвітніх шкіл переважно непогано використовують залишки свого слухового сприймання, але у них можуть бути слабо вироблені навички

читання з губ, вони можуть не знати міміко-жестикуляційне мовлення, зате можуть добре володіти усним мовленням і користуватись навчальною літературою.

Найскладнішою є робота з *пізньооглухлими* студентами, оскільки вони не володіють навичками читання з губ і міміко-жестикуляційним мовленням, у них відсутнє розбірливе сприйняття мовлення, зате добре сформовані мовленнєві навички. Під час навчання використовують писемні та наочні джерела інформації, інтернет-ресурси, тощо.

Загальною проблемою для усіх слабчочуючих є труднощі із записом матеріалу (конспектуванням), швидкий темп мовлення викладача, неможливість фізично водночас сприймати та фіксувати усний матеріал може ускладнювати процес навчання.

- *намагайтесь максимально візуалізувати матеріал, подаючи схеми, таблиці, інші види наочності, аудіолекції;*
- *намагайтеся робити паузи після роз'яснення матеріалу;*
- *давайте можливість студентам ставити уточнювальні запитання;*
- *повторюйте декілька разів основні положення матеріалу, який подається.*
- *Бажано використовувати в аудиторіях звукопідсилювальну апаратуру, FM-системи та SMART-технології.*